

Motion till riksdagen

1989/90:A427

av Kurt Ove Johansson m.fl. (s)

Regionalpolitisk utveckling

De övergripande målen för vår regionalpolitik är att uppnå en balanserad befolkningsutveckling och tillgång till arbete, service och en god miljö i alla delar av landet.

Dessa mål preciseras genom beslut av riksdag och regering. Exempel på sådana beslut är stödområdesindelningar för regionalpolitiskt stöd, områdesavgränsningar för transportstöd, prioritering av vissa regioner för omlokalisering av statlig verksamhet samt fördelningen av medel till regionalpolitiska insatser.

På den regionala nivån ankommer det på länsstyrelserna att göra prioriteringar av olika typer av insatser i olika delar av länen, avgränsa områden där glesbygdstöd har lämnats etc.

Det regionalpolitiska arbetet har under senare år ändrat inriktning i betydande grad. Detta arbete kan i korthet sägas alltmer ha inriktats på:

- infrastrukturåtgärder (utbildningsinsatser, teknik- och kompetensspridning, kommunikationer m.m.) för att skapa goda utvecklingsmiljöer för näringslivet,
- att de regionalpolitiska medlen satsas på utveckling och förnyelse av näringslivet (inriktning på stöd till såväl "härda" som "mjuka" investeringar),
- ökad decentralisering av regionalpolitikens genomförande och stöd till lokala/regionala initiativ till utvecklingsinsatser,
- särskilda i tiden koncentrerade regioninsatser har gjorts för att klara strukturomvandlingsproblem (Norrbotten, Bergslagen, Blekinge, Uddevalla, Malmö, Timrå m.fl.).

Den socialdemokratiska regeringen har gjort betydelsefulla ansträngningar för att stärka regionalpolitiken.

Dessa ansträngningar har bland annat lett till att det stöd som lämnas till glesbygden ökat med 50 procent på två år, vilket är en kraftfull ökning av medlen som avsättes för regionalpolitiken. Därtill kommer den gynnsamma utvecklingen av arbetsmarknaden som även glesbygden genom en minskad arbetslöshet fått skörda frukterna av. Det stöd som ges till glesbygden tillför årligen 1 500 arbetstillfällen.

Även om dessa ambitiösa ansträngningar är lovvärda och viktiga led i arbetet med en balanserad regionalpolitisk utveckling finns det behov av ytterligare insatser.

Enligt FoB 85 sysselsattes drygt 20 % av samtliga sysselsatta i landet inom Stockholms arbetsmarknad. Huvudstadsregionen innefattar en fjärdedel av landets sysselsatta. Denna starka koncentration av landets sysselsättning till huvudstadsregionens arbetsmarknad får till resultat att följdverkningarna av en dåligt fungerande arbetsmarknad i regionen sprider sig till hela ekonomin. Detta förstärks inte minst av det pendlingsutbyte som sker mellan huvudstadsregionens arbetsmarknad och övriga arbetsmarknader i landet.

I detta sammanhang spelar arbetsmarknads- och utbildningspolitiken en väsentlig roll. Och i den takt som arbetskraftsutbudet i Stockholm allt mindre överensstämmer kvalifikationsmässigt med den efterfrågan som finns, desto kraftigare kommer behovet av arbetskraft från andra delar av landet att vara.

Mot denna bakgrund är det av strategiskt intresse att utvecklingen sker i balanserade former. Och detta intresse avser inte enbart regionalpolitiken, utan hela den ekonomiska politiken. För att få till stånd en balanserad utveckling är det av vikt att åtgärder vidtas för att styra tillväxten inom den privata och offentliga tjänstesektorn från Stockholmsområdet till andra delar av landet. Tillväxten i Stockholmsregionen måste begränsas.

Den kanske viktigaste tillgången för en regions långsiktiga utveckling är infrastrukturen, dvs. vägar, järnvägar, telekommunikationer, flygplatser och postterminaler. Inflytandet häröver har dock minskat med hänsyn till att en allt större del finansieras utanför statsbudgeten. Det blir därmed marknads-ekonomiska principer som får vara vägledande för vilka satsningar som skall göras, vilket inte alltid stämmer överens med vad som är motiverat ur regionalpolitisk synvinkel.

Televerket klarar sina investeringar genom att själv agera på lånemarknaden och ge ut teleobligationer, samtidigt som posten och luftfartsverket själv finansierar sina investeringar via avgifter som kunderna erlägger. Vägar och järnvägar finansieras över statsbudgeten.

De valda finansieringsmodellerna har fått till följd att omfördelningen av infrastrukturen mellan landets regioner har varit snabbare än befolkningens omfördelning. Stockholmsregionen har tillförts en oproportionerligt stor del av investeringarna i modern infrastruktur.

Under perioden 1974-85 förlades hälften av satsningarna på flygplatser och postterminaler till Stockholmsregionen, och därtill kommer 30 % av telekommunikationssatsningarna. Detta kan jämföras med att regionen har drygt 20 % av landets befolkning.

Koncentrationen av infrastruktursatsningarna till Stockholm, med undantag för vägar och järnvägar, har förstärkt regionens ställning och därmed gjort den ännu mer attraktiv som etableringsort. Övriga landet har emellertid fått stå tillbaka och exempelvis Göteborg, Malmö och de s.k. storstadsalternativen i Norrland har förlorat sin tidigare ställning som balanserande kraft till huvudstaden.

Utbildning och forskning har en strategisk betydelse för utvecklingen i en region. Stockholms län svarar, enligt en undersökning vid SCB, för över 40 % av sysselsättningen inom forskning och utveckling i företagssektorn i Sverige. Omkring 50 % av de forskarutbildade arbetar i företagssektorn i Stockholms län. Ungefär hälften av landets forskningsresurser i offentliga

forskningsinstitut samt styrelsen för teknisk utvecklings (STU) fördelning av anslag till forskning och utveckling destinerats till Stockholm.

Den kraftiga koncentrationen till Stockholm av forskning och utveckling kan därmed bli styrande för företagens investeringar och den långsiktiga fördelningen av sysselsättning och inkomster i Sverige.

Den inventering som STU gjort av resurscentra för teknik- och kompetensspridning visar att denna verksamhet har en liknande koncentration till Stockholm och Göteborg.

Staten måste därför vid större förändringar av verksamheter eller i samband med större förändringar av ingångna avtal utnyttja sin roll som avtalspart för att åstadkomma en utflyttning av kollektiva forskningsinstitut i första hand från Stockholm.

Den statliga sektorn har en stor betydelse för en balanserad regional utveckling. Detta dels som resursskapare och serviceorgan för individer och företag, dels genom den sysselsättning som skapas.

De största arbetsgivarna utgöres i många kommuner av statliga myndigheter, institutioner och företag. Sysselsättningen inom den statliga sektorn är av flera skäl ojämnt fördelad såväl mellan länen som inom länen. Med syftet att motverka denna obalans omlokaliseras under 1970-talet ett trettiotal myndigheter med omkring 10 000 anställda från Stockholmsområdet. Fram till dess var i det närmaste all central statlig förvaltning lokaliserad till Stockholm. Arbetsmarknadsutskottet uttalade under slutet av 1970-talet att en ny omlokalisering av statlig förvaltning av det slag som tidigare genomförts då inte var aktuell.

Decentraliseringsarbetet har istället inriktats på två andra huvudvägar. Dels skall möjligheterna att omlokalisera ny eller expanderande statlig förvaltning prövas målmedvetet, dels skall en delegering av beslutsfunktioner och arbetsuppgifter från central nivå eftersträvas. Lokalisering av statlig verksamhet skall i första hand ske till skogslänen och i andra hand till sydöstra Sverige och Sjuhäradsbygden.

Statskontoret har i samarbete med Statshälsan och statens arbetsmarknadsnämnd gjort en utvärdering av 1970-talets omlokalisering av statliga myndigheter.

Denna utvärdering ger vid handen att beslutet att omlokalisera 48 myndigheter, eller delar av myndigheter, med 10 000 anställda, haft en liten inverkan på befolkningsutveckling, sysselsättning och arbetsmarknad i Stockholms län. Den har inte haft någon märkbart dämpande effekt på tillväxten. Statsmakternas intentioner har i denna del inte infriats. Stockholms läns andel av antalet statsanställda har minskat från 30,7 % 1975 till 26,7 % år 1987. Statsförvaltningen, inklusive affärsverken, ökade dock i Stockholms län med 15 500 personer under perioden 1970–1987. Statsmakterna har omlokaliserat myndigheter med ca 10 000 anställda från Stockholmsområdet. Detta har således inte hindrat att statsförvaltningen i Stockholms län ökat betydligt sedan början av 1970-talet. Särskilt gäller detta den lokala och regionala statsförvaltningen, men också den centrala statsförvaltningen. Myndigheterna inom försvaret har emellertid minskat.

Myndigheterna har i flera av regionerna blivit en resurs i det regionala utvecklingsarbetet, vilket skett genom samverkan kring en utvecklingsidé som

resulterat i olika typer av samverkansprojekt. Det krävs att myndigheterna förläggs till orter där de har möjlighet att vara en resurs i utvecklingsarbetet för att effekter skall uppnås i den regionala utvecklingen.

En grundläggande och betydelsefull förutsättning är att länsstyrelserna och kommunerna tar en aktiv del i arbetet med att integrera myndigheterna med övriga utvecklingssträvanden inom regionerna.

På mottagarorterna har det uppnåtts delvis positiva effekter. Arbetsmarknaden har breddats och myndigheterna har i flera regioner, främst i norr, blivit en resurs i det regionala utvecklingsarbetet. En viktig förutsättning är i de flesta fall att det finns högskola eller universitet på orten. Genom att lokalkostnaderna är markant lägre än i Stockholm blir de statsfinansiella besparingarna betydande.

Statskontoret har vidare framhållit att det finns en rad fördelar med att det i samband med eventuella framtida omlokaliseringar sker förstärkningar i de regioner dit omlokalisering redan skett.

Den expansion som skett inom Stockholmsregionen har gett upphov till svåra så kallade överhettningsproblem och fört med sig en obalans mellan varu- respektive tjänsteproduktionen i regionen.

Av de problem som uppkommit kan nämnas svårigheter för företagen att rekrytera personal, bristen på bostäder och på detta en följande osund prisbildning samt långa köer inom barnomsorgen. Den starka expansionen i Stockholmsområdet har också medfört större miljöproblem än vad som gäller för landet i övrigt.

Från ledande politiskt och fackligt håll i Stockholm har det uttalats en betydande oro för den aktuella situationen och behovet av åtgärder för att dämpa expansionen i regionen har framhållits.

Det kan således konstateras att det finns en gemensam uppfattning om att åtgärder har att vidtas så att verksamheter kan avlänkas från Stockholm till andra landsdelar.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om styrning av insatser inom infrastruktur, forskning och utveckling samt regionalisering av statsförvaltning som medel för att avlänka expansionen inom Stockholmsregionen.

Stockholm den 24 januari 1990

Kurt Ove Johansson (s)

Bo Holmberg (s)

Axel Andersson (s)

Roland Brännström (s)

Ove Karlsson (s)

Doris Håvik (s)

Nils-Olof Gustafsson (s)

Sten-Ove Sundström (s)

Magnus Persson (s)